

DIN PROBLEMATICA GENEZEI ORAȘELOR MEDIEVALE ROMÂNEȘTI DE LA EST DE CARPAȚI. MODELE*

DE

ALEXANDRU ANDRONIC

Repere metodologice. Problematika genezei orașelor medievale din Europa a comportat în istoriografia contemporană o determinare metodologică obiectivă în virtutea căreia apariția orașului medieval s-a aflat în legătură directă cu etapa finală a trecerii de la antichitatea târzie la evul mediu a întregii societăți europene. Decalajele cronologice semnalate sunt o consecință a contactelor dintre diferitele zone teritoriale și nu schimbă sau modifică caracterul intrinsec al procesului istoric extrem de complex al urbanizării unor așezări umane.

Totodată, mai ales în ultima vreme, s-a precizat și aspectul, la fel strict obiectiv, al caracterului medieval al orașelor moștenitoare a structurilor anterioare din antichitatea târzie, subliniat pregnant în formula juridică de tranziție că „aerul orașului naște libertate”, ceea ce a însemnat „de jure” și „de facto” organizarea liberă a comunităților urbane din evul mediu european.

În consecință, din punct de vedere al metodologiei cercetării, a apărut și problema genezei orașelor medievale acolo unde, în diverse părți ale Europei, n-au existat deloc orașe în antichitate. Din acest punct de vedere istoriografia contemporană din România s-a îmbogățit cu o pertinentă bibliografie de strictă specialitate, cu ajutorul căreia s-a evidențiat, în primul rând, autohtonismul genezei acestor orașe, înlăturându-se definitiv teoria greșită din punct de vedere științific a apariției vieții urbane pe teritoriul României datorită, în exclusivitate, coloniștilor alogeni, în marea lor majoritate de origine germană, veniți pe teritoriul de astăzi al României din Europa Centrală și Occidentală¹.

În acest context reamintim că deși încă din anul 1947 P. P. Panaitescu a precizat că orașele medievale românești au apărut aproape concomitent cu orașele comune europene², totuși a rămas valabilă și opinia extrem de importantă a aceluiași istoric român referitoare la necesitatea studierii comparative a începuturilor vieții urbane românești cu viața urbană europeană³, în ciuda faptului că medievistica românească a înregistrat realizări notabile, după cum a afirmat medievistul C. Șerban⁴.

În consecință, arheologiei medievale românești îi revine nobila misiune de a rezolva, cât se poate mai aproape de adevărul istoric, a problematicii în cauză, prin investigații arheologice de suprafață, săpături arheologice de salvare și sistematice, atât în centrele urbane, cât și în așezările rurale.

Repere arheologice. Cercetarea așezărilor rurale fusese începută în spațiul românesc estic extracarpatic încă din anul 1952 de specialiștii ieșeni M. Petrescu-Dîmbovița, N. Zaharia și Em. Zaharia, ale căror rezultate

* O formă preliminară a acestei lucrări a fost prezentată la cel de al XIII-lea Congres Internațional de Științe Preistorice și Protoistorice de la Bratislava din 30 august – 7 septembrie 1991.

¹ C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967; Al. Andronic, *Începuturile vieții urbane la Iași*, în *Carpica*, Bacău, V, 1972, p. 169-180; idem, *O ghezeze rumynskogo srednevekovogo goroda: Model' Jass*, în *IIIAI*, XXIII/1, 1985, p. 17-18; idem, *Iașii pînă la mijlocul secolului al XVII-lea. Geneză și evoluție*, Iași, 1986.

² P. P. Panaitescu, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, București, 1947, p. 5. Vezi și conceptul de „tîrg de vale”, folosit de autor în evidențierea poziției geografice ca factor esențial al apariției orașului medieval românesc.

³ *Ibidem*, p. 161-218.

⁴ C. Șerban, *Geneza orașelor medievale românești*, în *Studii și articole de istorie*, București, XIV, 1969, p. 59-72; idem, *Voprosy srednevekovogo goroda otrazhennye v rumynskoj istoriografii*, în *NÉH*, VII/1, 1980, p. 131-142.

s-au concretizat în lucrarea, ce n-a fost încă depășită, consacrată așezărilor din Moldova⁵. De asemenea au fost efectuate, în baza cercetărilor de teren, și observații și precizări pertinente privind difuziunea geografică a așezărilor umane din spațiul estic extracarpatic din pre- și protoistoria Moldovei⁶.

Considerăm, tocmai din acest punct de vedere, că a fost normal ca medievistii să-și orienteze cercetările și săpăturile arheologice sistematice în așezările neîntărite și întărite de la est de Carpați, obținându-se rezultate extrem de importante și concludente referitoare la populația proto-românească și străveche românească de tip Dridu, datând din secolele V-XI p.C.⁷ Astfel, intrată, pe parcursul lărgirii sferei investigațiilor arheologice, în atenția specialiștilor, problematica cercetării satului românesc a făcut posibilă și abordarea determinării categoriilor istorice care pe parcursul secolelor XI-XIV p.C. au devenit premisele genezei orașelor medievale. Concretizarea, ca atare, este de fapt obținerea, în urma cercetărilor arheologice, a celor mai recente rezultate pozitive din domeniul satului românesc din secolele X-XIII⁸. Aceleași probleme au determinat și investigațiile arheologice din regiunea estică a Moldovei, între Prut și Nistru, obținându-se rezultate deosebit de importante privitoare la istoria nu numai a așezărilor rurale, ci și a aglomerărilor urbane⁹.

Repere cronologice. Reperele mai sus-discutate au deschis calea coroborării datelor arheologice obținute – adevărate documente în sine – cu știrile izvoarelor scrise, fie interne, fie externe, ajungându-se, în cele din urmă la redactarea unor lucrări monografice, pe baza cărora s-au stabilit apoi reperele cronologice¹⁰. Determinările respective au precizat că în zona de care ne ocupăm istoricii medievisti trebuie să rețină realitatea stringentă a existenței unor orașe românești medievale care au moștenit structura lor urbană din antichitatea clasică și târzie, din etapa de tranziție spre evul mediu, ca de pildă Chilia, de la Gurile Dunării, anticul Licostomo, sau Cetatea Albă, de la limanul Nistrului, anticul Tyras.

În consecință, istoricii români au ajuns, din punct de vedere cronologic, la următoarele concluzii, considerate mai mult drept opinii personale, mai mult sau mai puțin fundamentate. Astfel, după opinia istoricului C. C. Giurescu, orașele medievale românești din spațiul estic extracarpatic sunt anterioare, în marea lor majoritate, constituirii statului medieval al Moldovei¹¹. În această categorie includem, tot din punct de vedere strict cronologic, și orașul Orheiul Vechi din zona răsăriteană a Moldovei, de pe râul Răut, afluent al Nistrului, care, în etapa inițială, sub oblăduirea Hoardei de Aur, a fost o aglomerare umană eterogenă de tipul caravan-scrăiurilor orientale, dar cu scopuri bine precizate economice, de schimb al produselor și mărfurilor de import, alături de funcțiile administrativ-politice la limita de vest a noului stat al mongolilor în Europa de Răsărit¹².

⁵ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970.

⁶ Idem, *La diffusion géographique des établissements pré- et protohistoriques de Moldavie*, în *Actes du VIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Prague, 21-27 août 1966, Praha, 1, 1970, p. 112-114.

⁷ D. Gh. Teodor, *La population autochtone dans la région est-Karpatique de la Roumanie pendant les Ve-Xe siècles de n.è.*, în *Actes des VIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Prague, 21-27 août, 1966, Praha, 2, 1971, p. 1117-1120.

⁸ M. D. Matei, *Cercetarea arheologică a satului medieval românesc în secolele XII-XIV: realizări, perspective, sarcini*, în *SCIVA*, 30, 1979, 3, p. 411-425; vezi și *Dezbatere științifică*, de același autor, în aceeași publicație la p. 399-401; Șt. Olteanu, *Arheologia și studiul structurilor medievale timpurii ale satului românesc*, în *SCIVA*, 30, 1979, 3, p. 403-419; R. Popa, *Probleme de metoda cercetării arheologice a satului medieval românesc*, în *SCIVA*, 30, 1979, 3, p. 535-563.

⁹ P. P. Bârnea, *Sel'skije poselenija Moldavii XV-XVII vekov*, Chișinău, 1969; idem, *Moldavskij srednevekovyj gorod v*

Dnestrovsko-Prutskom mezhdurečje (XV-načjalo XVI v.), Chișinău, 1984; L. L. Polevoj, *Razvitie gorodov v Moldavii v IX-XV v.v.*, în *Jugo-Vostočnaja Evropa v epohu feodalizma*, Chișinău, 1973, p. 71-78; idem, *Očerki istoričeskoj geografii Moldavii XIII-XV v.v.*, Chișinău, 1979.

¹⁰ C. C. Giurescu, *op. cit.*, 1967; M. D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, București, 1963; idem, *Studii de istorie orășenească medievală (Moldova, sec. XIV-XVI)*, Suceava, 1970; Al. Andronic, *Iașul pînă la mijlocul secolului al XVII-lea. Contribuții arheologice în problema genezei și dezvoltării orașelor feudale din Moldova*, Teză de doctorat, Cluj, 1970; E. Neamțu, V. Neamțu, St. Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII*, Iași, I, 1980; II, 1984; M. D. Matei, Em. I. Emandi, *Habitatul medieval din Valea Moldovei și bazinul Șomuzului Mare, XI-XVII*, București, 1982; P. P. Bârnea, *op. cit.*, Chișinău, 1984; M. D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească. Contribuții*, București, 1989; St. Cheptea, *Despre începuturile vieții urbane medievale (Hirlău)*, în *Europa XXI*, I-II, 1992-1993, Iași, p. 65-76.

¹¹ C. C. Giurescu, *op. cit.*, București, 1967, p. 68-78.

¹² N. A. Abyzova, P. P. Bârnea, A. A. Nudel'man, *Drevnosti Starogo Orcheja. Zolotordynskij period*, Chișinău, 1981.

O opinie cu totul opusă a fost emisă de medievistul M. D. Matei, care, în 1970, a susținut că apariția orașelor medievale românești la est de Carpați s-a produs după constituirea statului medieval independent al Moldovei¹³.

Un al treilea reper cronologic a fost propus de semnatarul rândurilor de față, tot în anul 1970, pe baza cercetărilor arheologice de la Iași, ajungând să formulez existența modelului Iașilor, ca o contribuție la rezolvarea problemei genezei orașelor medievale românești din Moldova¹⁴. În esență, admiteam existența unor centre urbane medievale românești care au luat naștere concomitent cu noua structură medievală a statului Moldovei, ca urmare a marilor consecințe economico-sociale și politico-culturale produse în viața societății românești de la est de Carpați. Cu alte cuvinte aceste orașe au cunoscut o viață urbană în adevăratul sens al cuvântului printr-un proces istoric îndelungat, cronologic fixat nici înainte de constituirea statului medieval independent al Moldovei, și nici după, în paralel cu însuși întregul proces istoric dat de conexiunea tuturor liniilor de convergență a factorilor primordiali ai procesului complex de urbanizare a unor așezări umane.

De altfel, limita cronologică fiind în cazul de față mijlocul secolului XIV, cercetarea arheologică mai ales a unor așezări urbane mai importante, ca foste capitale ale statului independent al Moldovei, în faza sa inițială, a convins pe majoritatea istoricilor medieviști, alături de arheologii medieviști, să considere pe bună dreptate, dacă nu majoritatea târgurilor moldovenești, așa cum opinase istoricul C. C. Giurescu¹⁵, că cel puțin unele din ele au luat naștere, într-adevăr, anterior constituirii statului independent al Moldovei în spațiul estic extracarpatic.

Din acest punct de vedere, criteriul cronologic propus de medievistul C. Șerban se impune atenției cercetătorilor din domeniu, cu atât mai mult, cu cât el a considerat că geneza orașelor medievale românești, întocmai celei a orașelor medievale europene, aparține cronologic începuturilor evului mediu european¹⁶, nuanțare care se impune atenției, deoarece, chiar de la început am precizat că unele decalaje cronologice în cunoașterea exactă a fenomenului dat sunt rezultatul obiectiv al contactelor zonale de pe întregul spațiu european.

Opinia noastră coincide în mare măsură și cu totalitatea opiniilor medieviștilor noștri exprimate la conferința științifică de la Suceava din anul 1983, unde arheologii și istoricii medieviști au ajuns, în unanimitate, la concluzia că viitoarele orașe medievale românești din spațiul estic extracarpatic apar în acele areale antropogeografice unde au existat anumite centre de convergență, îmbinându-se: 1, condițiile favorabile fizico-geografice de dezvoltare ascendentă rapidă a așezărilor umane autohtone; 2, densitatea demografică, dovedită pentru arealul respectiv de o amplă cercetare arheologică zonală sau micro-zonală; 3, existența unei anumite securități politice¹⁷.

*

Tocmai datorită acestor elemente concrete de caracter general a fost posibilă determinarea modelelor, la început cu cel al Iașilor, pentru ca pe parcursul avansării cercetării arheologice în această problemă complexă să se asigure, în primul rând, cunoașterea aprofundată și nuanțată a procesului istoric complex a genezei, și în consecință și a evoluției, principalelor orașe medievale de la est de Carpați.

Precizarea noastră a fost cât se poate de edificatoare, deoarece am stabilit, în baza cercetărilor arheologice sistematice din orașul Iași, coroborate cu rezultatele obținute în cunoașterea micro-zonei Iașilor, că la baza centrului urban al Iașilor se află o așezare rurală, înconjurată de o centură de alte așezări rurale contemporane, care au gravitat către un centru unic de convergență, creându-se în consecință o piață economică proprie, capabilă să consolideze în mediul rural din acea vreme un schimb de mărfuri permanent, confirmat de cel mai vechi izvor scris referitor la Iași, din ultimul pătrar al secolului XIV, și anume lista orașelor românești (valahe) din

¹³ M. D. Matei, *op. cit.*, Suceava, 1970, p. 49-82.

¹⁴ Al. Andronic, *Iașii pînă la mijlocul secolului al XVII-lea. Contribuții arheologice în problema genezei și dezvoltării orașelor feudale din Moldova*, Cluj, 1970 (Rezumatul tezei de doctorat); idem, *Iașii pînă în mijlocul secolului al XVII-lea în lumina datelor arheologice*, în *Cercetări Istorice*, S.N., 1, 1970, p. 91-108; idem, *Începuturile vieții urbane la Iași*, în *Carpica*, V, 1972, p. 169-180; idem, *Despre geneza orașului medieval românesc: modelul Iașilor*, în *Suceava*, XI-XII, Suceava, 1984-1985, p. 137-145; idem,

O geneze rumynskogo srednevekovogo goroda: model' Jass, în *AIHAI*, XXII/1, 1985, 1, p. 17-28, volum prezentat de Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” la cel de-al XVI-lea Congres Internațional de Științe Istorice de la Stuttgart, în 1985.

¹⁵ C. C. Giurescu, *Contribuții la studiul originilor și dezvoltării burgheziei românești pînă la 1848*, București, 1972, p. 5.

¹⁶ C. Șerban, *Voprosy srednevekovogo goroda, otryazhenne v rumynskoj istoriografii*, în *NÉH*, VI/1, 1980, p. 131-142.

¹⁷ Al. Andronic, *op. cit.*, Iași, 1986, p. 34-42.

lista orașelor vechi din estul Europei, inserată în Cronica I a Novgorodului, centrul urban medieval românesc al Iașilor fiind denumit „târgul Iașilor de pe apa Prutului”¹⁸.

În timp apăruseră importante contribuții pe tema genezei orașelor medievale românești semnate de istorici medievști și de arheologi medievști ca C. Cihodaru¹⁹, Șt. Olteanu²⁰, M. D. Matei²¹, V. Neamțu, E. Neamțu, St. Cheptea²², evidențiind, îndeosebi, îndelungatul proces social-economic de trecere de la sat la oraș, dovedind totodată și existența așa-numitului „târg de vale”²³, în contextul istoric al existenței „voievodatului de vale”, dovedit, în ultima vreme, de laborioasele cercetări și descoperiri arheologice datorate istoricului și arheologului de prestigiu european D. Gh. Teodor²⁴.

Procesul urbanizării Iașilor a fost accelerat ca urmare a stabilirii aici a unei reședințe domnești la începutul secolului XV, ceea ce a reprezentat în linii generale manifestarea eficientă a factorului politic în urbanizarea unor așezări la est de Carpați. Din acest punct de vedere a apărut și necesitatea comparării între modelele Iașilor și Sucevei, existând un decalaj de o jumătate de secol în favoarea celui de-al doilea, precizându-ne, în virtutea criteriului cronologic, cele două etape ale procesului de urbanizare: a) înainte și b) după edificarea curților domnești²⁵.

Cu timpul însă, problematica genezei orașului medieval românesc Suceava a fost substanțial modificată, datorită descoperirii așezării fortificate cu palisadă, șanț și val de apărare, datând din secolul XIV, ceea ce a conferit Sucevei la acea vreme, după toate elementele liniilor de convergență, caracterul unui centru urban românesc al unui voievodat de vale²⁶.

Acest proces complex al urbanizării așezărilor din spațiul estic extracarpatic a fost subliniat și de izvoarele scrise datând din ultimul sfert al secolului XIV, prin existența fragmentului orașelor românești din Moldova, inserat în „Lista orașelor rusești, îndepărtate și apropiate”, mai sus-amintită. Așadar, orașele medievale moldovenești, ca, Cetatea Albă, Iașii, Romanul, Târgul Neamț, Piatra lui Crăciun, Suceava, Siretul, Baia, Tețina, Colomeia, Târgul de pe Ceremuș și Hotinul sunt cele mai vechi orașe medievale din spațiul cercetat²⁷.

Geneza și evoluția ulterioară a acestor orașe medievale permite și cunoașterea trecerii în etape de la târg la oraș, datorită denumirilor date de izvoarele scrise ale vremii, interne și externe, găsindu-se aceste denumiri, ca *forum*, *oppidum* și *civitas*, în actele de cancelarie domnească redactate în limba latină medievală, sau *torg*, *gorod*, *misto*, cum apar în actele redactate în slavo-româna de cancelarie domnească²⁸.

Concludent din acest punct de vedere apare cazul orașului Siret, pentru scurt timp capitala Moldovei, care îndeplinea condițiile să fie nominalizat *civitas* și să obțină și dreptul de a se înființa aici o episcopie catolică²⁹. Datorită acestor denumiri în literatura de specialitate din străinătate R. Möhlenkamp și-a exprimat punctul său de vedere susținând că terminologia localităților medievale din Moldova provoacă confuzii³⁰. Însă, istoricul medievist Șt. S. Gorovei, semnalând într-o notă bibliografică lucrarea R. Möhlenkamp subliniază că „discuția se poartă în jurul termenilor care denumesc *centrele economice moldovenești neagrare* – târg, miasto, gorod,

¹⁸ Al. Andronic, *Orașe moldovenești în secolul al XIV-lea în lumina celor mai vechi izvoare rusești*, în *Romanoslavica*, XI, istorie, București, 1965, p. 203-218; N. A. Nasonov, *Novgorodskaja pervaja letopis' staršego i mladšego izvodov*, Moscova-Leningrad, 1950; Al. Andronic, *Les villes de Moldavie au XIVe siècle à la lumière des sources les plus anciennes*, în *RRH*, IX, 1970, 5, p. 837-853.

¹⁹ C. Cihodaru, *Începuturile vieții orășenești la Iași*, în *AȘUI*, istorie, XVII, 1971, 1, p. 31 și urm.

²⁰ Șt. Olteanu, *Premizele majore ale procesului de constituire a orașelor medievale la est și sud de Carpați*, în *Studii*, 1972, p. 933-979.

²¹ M. D. Matei, *Premizele formării orașului medieval Suceava și rolul așezării pînă la mijlocul secolului al XIV-lea*, în *SCIVA*, 28, 1977, 1, p. 72 și urm.

²² V. Neamțu, E. Neamțu, St. Cheptea, *Contribuții la problema urbanizării așezării de la Baia în secolul al XIV-lea*, în *AIIAI*, XVI, 1979, p. 299-300.

²³ Cf. nota 2; Al. Andronic, *op. cit.*, în *AIIAI*, XXII, 1, 1985, p. 20.

²⁴ D. Gh. Teodor, *Un cnezat românesc la est de Carpați în secolele IX-XI*, în *AIIAI*, XX, 1983, p. 81-87.

²⁵ Al. Andronic, *Contribution des recherches archéologiques à l'histoire de la Ville de Jassy*, în *Dacia*, N. S., IX, 1965, p. 465-467.

²⁶ M. D. Matei, Em. I. Emandi, *op. cit.*, București, 1982, p. 100-102.

²⁷ Cf. nota 18.

²⁸ Al. Andronic, *Date noi despre cultura materială medievală urbană din Moldova*, în *RevMuz*, VI, 1969, 2, p. 111-113; idem, *Rezultatele cercetării din anii 1947-1972 privind studiul orașelor și fortificațiilor din Moldova*, în *Comunicări de istorie și filologie*, Institutul Pedagogic de 3 ani din Bacău, Bacău, 1973, p. 67.

²⁹ Cf. nota 18.

³⁰ R. Möhlenkamp, *Zur Bezeichnung der moldauischen Städte in der Quellen des Mittelalters*, în *Ostliches Europa, Spiegel der Geschichte*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1977 (extras, 22 p.).

civitas, oppidum, castrum, forum, burg, Stadt” –, iar „termenul *târg*... se caracterizează printr-o mare flexibilitate”³¹.

Indiferent de aceste opinii semnalăm că problema de față este de mare actualitate, dovadă fiind și recenta dezbateră din cadrul *Comisiei de Istorie a Orașelor din România* a Academiei Române, consacrată criteriilor metodologice, ceea ce ne scutește de eventuale detalii³². În ceea ce ne privește ne menținem părerea exprimată în 1965, când am examinat fragmentul ce se referă la orașele medievale românești din Moldova, inserat în *Cronica I a Novgorodului*, reluată cu noi argumente în 1969³³.

În consecință, tocmai datorită reperelor cronologice putem determina modelele unor orașe medievale românești la est de Carpați. Indiscutabil, că precizările ca atare vor lua în considerație, înainte de toate, repera arheologice și din acest punct de vedere atenția noastră se oprește asupra rezultatelor obținute de cercetările de la Baia, unde specialiștii medievști V. Neamțu, E. Neamțu și Șt. Cheptea au stabilit cu certitudine că așezarea respectivă a fost de la începuturile ei locuită de meșteșugari și negustori, foarte clar diferențiați pe ramuri de producție și negoț în sensul larg al cuvântului. Acest centru urban, pentru puțin timp și capitala Țării Moldovei, aparține modelului în care procesul dinamizării urbanizării ca atare s-a aflat în nemijlocită legătură cu prezența aici a coloniștilor alogeni din Europa Centrală, atât sub aspectul producției de mărfuri, cât și acela al schimbului de produse, însoțit pe scară largă de comerțul intern și de tranzit intercontinental. Și în factura acestui model vom găsi drept factor determinant minimum-ul de securitate politică oferit de domnie³⁴.

Pe baza acestor repere, luând în considerare, ca factor esențial sau primordial de convergență a condițiilor fundamentale în procesul de urbanizare a unei așezări umane pe cel politic, considerăm, în contextul condițiilor istorice concrete din prima jumătate a secolului XIII, drept perfect normală apariția și existența în spațiul estic extracarpatic a orașului medieval Orheiul Vechi, de pe râul Răut, afluent de pe partea dreaptă a Nistrului, după cum o dovedesc descoperirile arheologice și izvoarele istorice scrise străine, recent valorificate din punct de vedere științific de arheologul și istoricul medievist P. P. Bârnea³⁵.

Față de modelele preconizate, în ceea ce privește procesul de urbanizare al așezărilor de la Iași, Suceava și Baia, în primul rând, se impune o nuanțare a cercetării științifice ca atare, după cum subliniază mai recent Ștela Cheptea, referindu-se la modelul Hârlău³⁶.

În această conjunctură istoriografică este perfect normal să ne referim și la modelul Vaslui, asupra căruia am insistat în studiul recent prezentat spre publicare în revista *Historia Urbana*, organ oficial al *Comisiei de Istoria Orașelor din România (CIOR)*, din cadrul Academiei Române, reclamând necesitatea, înainte de toate, a precizării modelelor în funcție de particularitățile specifice, după ce-au fost fixate afinitățile dintre ele din toate punctele de vedere³⁷. Acest punct de vedere ne îndreptățește a afirma că în stadiul actual al cercetărilor nu mai este cazul să se dezbată problema tipologizării așezărilor urbane³⁸, deoarece încă din 1984-1985 în literatura noastră de strictă specialitate s-a impus noțiunea de model.

Modelele respective reflectă în sine toate reperele de care aminteam pe parcursul dezbaterii noastre, – metodologice, arheologice, cronologice, – fixându-se cadrul istoric al desfășurării concrete, în toată complexitatea sa, a aceluși proces social-economic și politico-cultural de convergență a tuturor factorilor primordiali ai genezei ca atare a unui centru urban medieval în spațiul estic extracarpatic, adică în societatea românească din Evul Mediu european propriu-zis.

³¹ Șt. S. Gorovei, în *AIIAI*, XVI, 1979, p. 629.

³² A se vedea la rubrica *Dezbateri*, publicarea Colocviului *Terminii târg/oraș. Semnificație, evoluție și utilizare*, desfășurat în Aula Academiei Române în ziua de 5 februarie 1993 (*Historia Urbana*, t. I, Sibiu, 1993, 1, p. 83-109).

³³ Cf. notele 18 și 28.

³⁴ E. Neamțu, V. Neamțu, Șt. Cheptea, *op. cit.*, I, 1980 și II, 1984, Iași.

³⁵ P. P. Bârnea, *op. cit.*, Chișinău, 1984.

³⁶ Șt. Cheptea, *op. cit.*, în *Europa XXI*, I-II, 1992-1993, Iași,

³⁷ Al. Andronic, *Contribuții arheologice la determinarea unor modele privitoare la geneza orașelor medievale din România*, comunicare prezentată la Sesiunea științifică „Istoria orașelor în istoriografia din România”, de la Sibiu din 8-9 mai 1992, desfășurată sub egida *Comisiei de Istoria Orașelor din România (=CIOR)* a Academiei Române (sub tipar la *Historia Urbana*, t. III, 1994, 1).

³⁸ M. D. Matei, *Opinii cu privire la orientările actuale în cercetarea românească a orașului medieval*, în *Historia Urbana*, t. I, 1993, 1, p. 15 și nota 17.

ABOUT THE GENESIS OF THE ROMANIAN MEDIAEVAL TOWNS EAST OF THE CARPATHIANS. PATTERNS

SUMMARY

In the present stage of the research of the Romanian mediaeval towns belonging especially to the Eastern area, one can notice that there have been patterns in Moldavia, too. This fact was ascertained after the methodological, archaeological and chronological criteria had been specified.

The archaeological criterion caused the apparition of more opinions concerning the chronological point of view: *a/* the existence in this area of some mediaeval towns which inherited urban structures from antiquity (Chilia and Cetatea Albă); *b/* most mediaeval towns of Moldavia are dated before the formation of the Moldavian state (C. C. Giurescu); *c/* the towns in Moldavia appeared after the formation of the state (M. D. Matei); *d/* the towns in Moldavia were set up at the same time when the state was, under the historical conditions of the mid 14th century (Al. Andronic, see Iași pattern); *e/* the Moldavian mediaeval towns appear at the beginning of the European Middle Ages just like those of Western Europe (C. Șerban).

The author has asserted the pattern of Iași since 1970. The Scientific conference from Suceava (1983) came the conclusion that the nuclei of the future Moldavian towns appeared in the areas where the following conditions were present: *a/* favourable physical-geographical conditions; *b/* demographic denseness; *c/* the existence of a minimum political security.

On the basis of the archaeological researches and of the written sources, the author specified, in the years 1984 and 1985, that the urban centre of Iași developed from a rural settlement towards which other surrounding similar settlements were gravitating.

The urbanization of Iași was hastened by establishing here of a temporary princely residence, the Princely Courts have been built, and a customs spot has been set up.

The Moldavian urban centres are recorded in the sources of the second half of 14th century with Slavonic names, identical with those in the Latin languages from the princely chancelleries. Therefore, from the stage of „valley townlet”, the centre of a „valley principality” they passed to the stage of urban center because Iași is called *targetownlet* while Suceava, Siret, Baia are *gated* and *mito* – which corresponds to *forum, oppidum, civitas* in the Latin documents.

Thus, they tried to clear up the question of typology. One could notice that a more diversified scientific research is necessary, the discoveries from Suceava, Baia, Vaslui and Hârlău having many similarities but also many specific features.

The standardizing patterns present all the mentioned points (methodological, archaeological and chronological ones) specifying the historical background and the complexity of the urbanization process when the convergency elements necessary to the genesis of the proper mediaeval urban centres from the Eastern Romanian space are met.